SPISY ADOLFA HEYDUKA

XI.

II.

ZPĚVY POŠUMAVSKÉHO DUDÁKA

SPISY

ADOLFA HEYDUKA

XI.

ZPĚVY POŠUMAVSKÉHO DUDÁKA.

1887 — 1890.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, SPOL. S R. O. V PRAZE

1923.

ADOLF HEYDUK:

ZPĚVY POŠUMAVSKÉHO DUDÁKA

II.

ZVĚSTI.

1887—1890.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

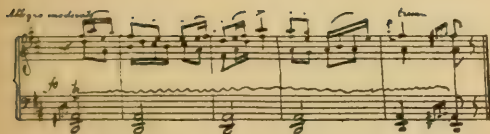
NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, SPOL. S R. O. V PRAZE.

1923.

LIBRARY
SEP 22 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

ALOISU JIRÁSKOVI.

MOTTO:

Karel Bendl: »Švanda dudák.«

Dudák.

Hlas z lidu:

„Je-li pak to pravda nebo ne,
že plyne dudáček po vodě?

„Jak pak by to pravda nebylo?
černooké děvče pravilo:

„Zabili dudáčka, zabili,
kdo nám bude hrávat na dudy?“

Odpověď dudákova:

„Nezabili; tlachem planých slov
zatloukli mu jenom na temlov.

Nezabili věru, dudá přeč
v hloubi duše ondy zkvetlou věc.

Nezabili, věru, k čemu strach?
toulal se jen volně po horách.

Jako skřivan k nim se vzhůru nes',
by měl o kus blíže do nebes.

Do těch nebes, kam by vešel rád
s Švandou prozpěvovat, s Švandou hrát.

S Švandou Boha prosit za svůj lid,
za vítězství práv a mír a klid.

Za zdar v boji proti nástrahám,
nechať při něm zahynul by sám;

nechť by neznám byl i jeho hrob,
jen když bude konec dravčích zlob.

O Suchodvorských zemanech.

Suchodvorští zemané
pravili kdys ke mně:
„Máme hojnost vzácných vín,
skrytých v sklepů temně;
přijdi večer, dudy sprav,
veselí se chystá,
dudami nás při něm bav,
ale dozajista!“

Šel jsem. Páni zemané
sedli kolem sudu . . .
„Nnže, páni, jakou as
dudati vám budu?“
„Povíme ti, poslouchej
pozorně a tiše,
a pak nalaď a pak hrej,
tu je džbán a číše!“

Zpívali mi s druhem druh,
já se chopil džbánu,
pil jsem — kuckal, nedudal
podle písně pánů . . .
„Holá, sprovoď hlahol náš,
obvesel nám duši! . . .“
„Ne, ten zpěv i nápoj váš
všecku chuť mi ruší.

Jaktěživ jsem neslyšel,
v Čechách takých zvuků,
s takým vínem nevzal jsem
nikdy číše v ruku;
nenávidím, lidičky —
pryč z vašeho týna —
padělané písničky,
strojeného vína.

Lepší v Čechách dal nám Bůh,
však je dobře znáte,
ale cizí mrav a zvuk
vznešenějším máte;
pták, ne vy, je druhem mým,
jenž se k nebi nese,
s ním se písní potěším
u pramene v lese!“

O Švandovi.

Šel Švanda, nesa písní roj
kdys v hlavě a džbán medu,
šel v háj, kde báje pěla chvoj,
a zdřimnul ku posledu;
tu před ním s poklonou stál pán,
jak vyrostl by z vřesu:
„Jsem k tobě, Švando, odeslán,
bys zadudal nám k plesu.“

No, Švanda, dvorný, toť se ví,
děl: »Posloužím vám, páni,
když zvučný peníz kovový
mi dáte za dudání.“

I hrál. — Tu pověst znáte as,
jak český lid ji líčí?
hrál čertům Švanda v noční čas
na šibeničné příči;
dal obelstit se bohužel
jak jiní druhdy bratří;
já na také bych s jinou šel
a hrál jim jak se patří.

A všem, kdo činí našich dnův
jak pánové ti čistí,
že v klobouk místo dukátův
nám suché vrhou listí
a místo za hostinný stůl —
den ze dne víc a více —
lid na příšerný vodí kůl
své družky šibenice.

Či nemám na ně míti zlost?
Vždyť v žilách krev mi teče . . .
Kéž řízné písničky je dost,
když v ruce není meče;
jen kdybych, jak jsem tomu chtěl,
v ten pohár svého zpěvu,
v němž trpkne žal, též přidat směl,
víc soleného hněvu.

„Ej, stříbra dost i zlata dost,
jen pojď a neměj strachu! . . .
Tož šel. — A s hostem volal host:
„Hrej, hrej a dudej, brachu!“

Ej, mám-li v srdci hněv a žal,
nic nerozumím žertům
a líp bych takým zadudal
než tatík Švanda čertům;
a správně bych jim platil dluh:
hněv hněvem a vzdor vzdorem;
ten velký Israele Bůh
mně věčně bude vzorem.

O Brandeburských píšťalářích.

Přišli do Čech píšťaláři
s braniborských drah,
šedých očí, bledých tváří,
vousů, že až strach,
dlouhých hlav a liščích vlasů,
bubny měli na opasu,
v ústech chvast a tlach.

Chlubili se velcí, malí —
stejní ten i ten —
pískali nám na píšťaly,
tloukli na buben,
leč kdo slyšel, bodnut v duši
zacpával si rychle uši
všecek uděšen.

Chtěl nás učit lid ten chlubný —
vykládal svůj krám —
na píšťaly, trouby, bubny
cizím písničkám;

a my ne! Aj, vlastní máme,
brandeburských nežádáme,
pískej, bubnuj sám!

Nechte nás jen na pokoji,
duši chcete v plen,
naše písně: včely v roji,
vaše: vosy jen;
rozumíme vašim žertům,
nemořte nás; ke všem čertům
hýbejte se ven!

Ne-li, nuže ať se zjaří,
dávný vzdor a hněv,
ty, kdo ďáblem hospodáří,
bojovný plaš zpěv;
z českého kdo zrozen klína,
hraje též tu od Kolína,
jíž vám stydla krev.

Také starší ještě máme,
taktovkou k ní cep;
vydudáme, vytepáme
cizí klam a klep;
znáte ji snad od Tachova;
přijdete-li, dáme znova
paži, a vy leb. —

O Jeníškovi.

Šel jsem s dumou v hlavě
vzhůru po Vltavě,
u Březnice, touže džbánu,
zastavil jsem v Medolánu;
svatbu měli právě.

Vejdu, žízní hnaný,
mezi svatebčany:
„Dejte pít, než srdce lekne,
zadudám vám písně pěkné,
mládenci a panny!“

Koláče mi dali,
medu nalévali,
a já dudal, zpíval k tomu,
kde kdo byli, přišli z domu,
velicí i malí:

„Bejlí jedovaté,
Jeníška snad znáte?
Ne? že ne? ba, o hrst viky
o snář víc než o kroniky
dávných předků dbáte! —

Chlap měl podle zvěsti
štětinaté štěstí,
kdyby dnes byl v našem davu,
věru bych mu vlčí hlavu
rozbil pádnou pěstí.

Z vladycké ač krve,
holičem byl prve,
zjednal si však úřad nový:
slídičem byl Huertovy
chátry vlčí krve.

Břitvu v kozlím vaku,
jednorožce v znaku,
klenotem měl mouřenína,
nejspíš proto, že byl špína,
zmije hostil v zraku.

Podružil se s vrahy,
očmuchával prahy,
až jej různí darebáci
na loupežné v Čechách práci
za vzor měli záhy.

Týral, kde co bylo,
to se zalíbilo —
po Praze a po okolí
honil, jímal, co se koli
před popravou skrylo.

Drze hájil stranu
zněvěřilých pánů;
predikanty škrtil, dusil,
kdo je bránil, umřít musil
katem na čakanu.

Za to přišla s hora
chvála ode dvora;
v hedvábné byl oděn šaty
a povýšen od Slavaty
za prokurátora.

Žoldák se mu kořil,
vždyť s ním národ mořil,
konečně i Čechům k haně
podkomořím stal se maně;
vydíral a spořil

Shraboval vždy více,
na sta, na tisíce;
s Huertou co prohrál v sázce,
dát musily jeho chásce,
dvakrát Domažlice.

Z českého si fisku
za dukátů misku
statek koupil pěkný z míry,
Březnici, tvrz z Lokšan Jíry
s vesnicemi v blízku.

V zámku, k němuž dány
bohaté jsou lány,
upravoval světlé cely,
pro nábožné Španiely
s pekelnými plány.

Jeho tělo ztylo,
lidu zle však bylo,
až se v posled, moji zlatí,
lotra k soudu povolati
Bohu zalíbilo.

Zvonili mu hrana;
ale jednou z rána
Březnicí zvěst létla ručí,
že to v noci v zámku kňučí:
strašák stal se z pána.

O korytě s nohou,
s hlavou jednorohou
vřískal, křičel: „Hynu, hořím,
peklo metu, ďáblům dvořím,
ač jsem měl ves mnohou.

Čertovské mám časy —
kdyže minou asi?
ruka má — ej, jak to bolí —
čerty mydlí, čerty holí,
čertí střiže vlasy.

Ublížil jsem lidu,
nebudu mít klidu,
pokud skradené mé zboží
Pánbůh na klín nepoloží
těm, jež hnal jsem v bídu!

Hleďte, moji zlatí,
kterak Pánbůh platí
všakým zrádcům vlasti asi...
Zatracen buď na vše časy
taký zlosyn katí. —"

O hrobce na Stražišti

Kostelíček na Stražišti
na vršíčku stojí,
cesta k němu přes Vlčavu
lukami a chvojí;
sedl jsem tam blízko věže
za večerní doby,
rozbitým jsem oknem hleděl
do podzemní koby.

V kobě v rakvích ztrouchnivělých
tleji Vrabští z Vrabí,
čelo všecko rozbrázděno,
žlutá tvář se krabí;
líp se rodu jejich dávných
robotníků vede:
roste, kvete — leč kol Vrabských
pavouk sítě přede.

Křižáci jim oplétají
ruce, hrdla, tváře
sotva že jim slunce hodí
špetku jitřní záře;
za to horských dešťů příval
do líce jim pere;
jejich vous a vlas v kout truhly
myš si v hnízdo bere.

Útrpně jsem hleděl Vrabským
do zapadlých zraků,
mysl byla plna blesků,
čelo plno mraků;
a mé dudy zakvílely,
zaúpěly maně:
»Vrabští, co vám k pýše bylo,
potomkům je k haně!

Nevděk jste si vysloužili,
bohatýři švarní;
vaše lány, vaše lesy
nevděčníci marní,
neznají již řeči rodné,
jako zlato ryzí,
stále z vašich ondy hradů,
víc a více mizí.

A vy v rakvích ztrouchnivělých,
nemajících víka,
lhostejni jste; k čemu tedy
po boku ta dýka?

proč jste si ji v rakev vzali,
když vám síly není
na smělce, již zavinili
vaše zneuctění.

Jejich koňů volné stáje
dražší mají zdobu
než vašeho klenba nízká
společného hrobu;
brzo již se rozpadnete,
rozmeteni všude,
žel!... V tom z hloubi slyším slova:
»Ale dýka zbude!

Na zbabělce zbude právem,
nedbajících předků:
dávné slávy bojovníků,
dávné slávy svědků;
snad ji zvedne jará paže
bohatýra mládce,
aby bylo konec sporu,
křivdě, lsti a hádce.

Zablýská jí nepřátelům
do všech úhlů světa,
zhyne ostřím zbojník všaký,
strachem rab i sketa;
pak nechť klidně promění ji
na krojidlo pluhu,
a my duchem vrátíme se
do svých rodných luhů.

Do svých luhů, do svých dvorců,
v srdce mladé chasy,
z našich těl pak vztyčí doba
v polích zlaté klasy;
pohleď, jak nás vánek hbitě
prachem u výš nese!...
Jdi a dudej, co jsi slyšel
na Stražišti v lese:“ --

Dudám tedy, jak mně děli,
nedbám han ni díků,
ale při tom často vzdychám:
„Kéž bych měl tu dýku!
Zkusil bych ji; ale srdci
nedůvěra brání:
nelhali jste, Vrabští z Vrabí?
z lidu jsem, vy páni!...«

Sudoměřská.

Pěkná jsou to luka
od Strakonic k Štěkni.
až tam tudy půjdeš,
dudáku náš, řekni!
Vyběhnem ti v ústret
ze stodol i lánů,
dudati nám musíš
od večera k ránu.

Zpívati nám musíš
jako stehlík v keři,
a my půjdem s tebou
třeba k Sudoměři,
třeba k „Řeřabinci“
nebo do Zátavy.
aby nám tvé písně
zvedly svislé hlavy.

„Sedláčkové zlatí,
za slovo vás beru,
o té Sudoměři
zazpívám vám věru;
zadudám vám k tomu
veselou a ráznou:
do půl furianta,
od půl kolomaznou.

Zadudám vám něco
o dědině vaší,
že se zase jednou
zamyslíte, braši;
budu hrát a zpívat
třeba do svítání,
jak tu byli biti
obrnění páni.

Biti, ač se smáli,
že sedláky sperou,
že jim na kopytech
dědiny rozberou;
ale jinak bylo:
ve vzteku a lání
byli zpupní páni
sami rozebráni.

Hlavou vychloubačů
bez rodného citu
byl pan Jindřich z Hradce,
převor Johanitů;

Švamberka měl s sebou,
měl i Kolovrata
v plátech ze železa,
sám z ryzího zlata.

Vůdcem nade všemi
zrzavou měl lišku:
Divokého Mikše,
aby zhubil Žižku,
s Žižkou dobré lidi,
lidská práva k tomu;
liškou přiloudal se,
tchořem prchal domů

Táhl Žižka z Plzně
se skrovničkou četou,
ale z Štěkně zhlédl
Mikšovu směs kletou;
hnul se k Sudoměři,
seřadil si vozy,
ale tu naň vtrhli
z Kestřan jezdci mnozí.

Na výšině „Hrázi“
měl voj Žižkův stání,
když na bratry lstivě
chystali se páni,
ale cepovníci,
první v každé půtce,
klidně vyčkávali
Hradeckého škůdce.

Doráželi páni
na Husity v křiku,
nedaleko vísky
blízko u rybníků.
»Šilhavým“ slul jeden,
»Škaredým“ slul druhý —
ej, byl vám to, braši,
s panáky boj tuhý!

Chtěli jako vlci
přes rákosná mlaka,
ale vázli koně,
vázla četa všaká;
druh přes druha dral se
k vozovému hradu,
a tu na ně Žižka
střely metal z „hadů“

V ráz panáci v blátě
topili se davem,
jedni na „Škaredém“,
druzí na „Šilhavém«;
a husitské ženy
v tlupách na návrší
kamením v ně praly
v ráz, jako když prší.

Nevěděli páni
strachem kam a kudy,
rybník za rybníkem
krví byly rudy;

drábové i jezdcí
složili tu kosti;
posud lid ta pole
zove „Na žalosti“.

Blátem „Šilhavého“,
polem u „Markovce“
utíkali páni
jako štvané ovce,
jakby kočky mrskal,
jakby vlky plašil . . .
Žižka na bělouši
pohledem je strašil.

„Pyšný Jindřich z Hradce,
vztekem jedovatý,
ukázal, že zlatem
kované měl paty;
práčata pak útlá,
zlatoplavé kštice,
„Divokého Mikše“
hnala do Vožice.

Darmo spílal Divoch:
na „vyvrhel ženský“,
darmo na cepníky
zuřil Opočenský;
pro vítr jim dali
tenkrát jak se patří
tatíčkovy sestry,
tatíčkovi bratří. —

Tak Čech ondy svorný —
drahně tomu roků —
řízně najezdníkům
zahrál do poskoku.
Ach, můj milý Bože,
kéž jak v onom čase
všem, kdo národ moří,
učiníme zase

Kéž zahyne křivda
šířící se světem,
dal bych za to věru
zvučné dudy dětem,
starou hlavu katu,
jarou duši Bohu; —
každý po možnosti
a já též, co mohu.

Na pokutní louce.

Hluboká, Hluboká s věžmi i valy,
za dávna Záviše pěvce tu sťali,
sťali ho pod hradem na svěžím luhu;
ubohý zpěváku, ubohý druhu!

Jali ho, sťali ho krutostí hnaní
pro zlatou korunu, pro krásnou paní;
rád že měl královnu, padla mu hlava,
posavad rudne tu od krve tráva. —

Spil jsi se, Záviši, milosti vínem,
katovi dán jsi byl královským synem;
což králům do pěvcu, nač o ně péče?
nad vše jim blýskání pádného meče.

Záviši, Záviši, býval jsi pánem,
já pouze chudák jsem pod božím staňem;
tvé srdce s mým srdcem k sobě však patří;
po písni, Záviši, rodní jsme bratří.

S palácem srostl jsi, já jenom s chatou,
přec ti však zadudám v památku svatou;
vím, že díš s úsměvem v nebeském luhu:
„Ubohý dudáku, ubohý druhu!

Také máš královnu, věky se kruší,
národa svobodu v srdci i duši;
pro ni-li život dáš, ztratíš-li hlavu,
žít budeš na věky v andělském davu.

Zpívej jen nadšeně! Buďiž ti svata
spanilá královna v okovech jatá;
umřeš-li, v nebesích v souzvuku ladném
dud tvých a loutny mé v náruč si padnem!“

Na Borovanských samotách.

Po Borovanských samotách
pln nářku bludný Sever táh',
až v žilách krev mi stydla;
i vzal mě na svá křídla,
a mých si nevšímaje slov
v dál unášel mě na Trocnov,
jenž v čele vrásky maje
zřel zasmušile v kraje.

Na Borovanských samotách,
blíž u Trocnovských blatných drah,
děl Sever v dumném bolu
„Teď, dudáku, skoč dolů;
zde zadudáš si, jistě vím,
až důvěrně ti napovím,
že otec cepovníků
zde zrozen v bouře ryku.“

Na Borovanských samotách
mne náhle svatý pojal strach,
hruď sevřela se bolem —
jak smutno, smutno kolem;
mně hořela i bledla tvář —
a rudá na severu zář
výš šlehla z černých mraků —
žal zalil oheň zraků.

Na Borovanských samotách
tré dubů stojí: s brachem brach,
blesk zurážel jim sněti;
to pradubu jsou děti,
kde zrozen Žižka, boží rek,
jenž zkrotil zlobu, zášť a vztek
a s břitkou silou v meči
vlast z dravčí vyrval léči.

Na Borovanských samotách
bezvolně na ňadra jsem sáh':
zle srdce mi se chvělo,
jak puknouti by chtělo;
pod paždím prázdný měl jsem měch,
leč v duši hněv a žal a vzdech
a v mysli příval stesků
a v očích střely blesků.

Na Borovanských samotách
dub Žižkův vydoutnal a zpráh';
kde stával, mdle si hoví
jen zakrsalé křoví,

jež chudý pasák v chladný čas
na ohník láme zas a zas
a proutek drže tenký
zří v plamen — bez myšlenky. —

Na Borovanských samotách
což dbá ten chuďas? Rád a blah,
že hřeje tvrdé dlaně;
kde bojovník je Páně?
Ó Bože můj, jak ven a ven
brat zaměněn a zubožen,
co dál však bude z vnuka?
Zle Tvá nás tiskne ruka! —

Na Borovanských samotách
dál v nářku chladný Sever táh',
až v žilách krev mi stydla,
a vzal mě na svá křídla;
zas byl jsem nesen jako pýř
a rozhlížel se v dál i šíř,
jak sváry lid můj ruší ...
A byla bouř v mé duši. —

O Trocnovském dubu.

U Trocnova po šest věku
stával dubí kmen,
u kmene byl vůdce reku
Žižka narozen,
zhynul však té na samotě
starožitný dub;
blesk mu ondy v bouřné slotě
starou hlavu srub'.

S bouří, vichrem v stálém sporu
větve ztrácel kmen,
až oloupen o svou koru
zhynul povalen;
zkomolené jeho sněti,
dříku svalný hrb
ubožáků vzaly děti
na začadlý krb.

Nosily je za půl roku,
každý zdiven byl,
že těm dětem zrovna v skoku
přibývalo sil;
divili se; zázrak nový
tvořil každý kus,
a vnuk nesl dědečkovi:
„Nevěříš? no, zkus!“

Smál se děd a ruče z kmene
větev v ruce vzal;
jarost vešla do ramene,
svěžest v každý sval.
„Při sám Bůh, mé zlaté děti,
jinaký jsem tvor —
nebudem těch pálit snětí,
dáme na topor.“

Topůrka hned na soustruhu
soustruhoval kmet,
zmlád', kdo měl je z vetchých druhů,
o padesát let —
silnějším byl nežli prve —
přišla celá ves,
ku zjaření chabé krve
každý domu nes'.

Rozběhla se pověst v kraji,
z dálky spěchal lid,
šťasten jako Adam v ráji,
Žižkův kmen že zhlíd';

by však s prázdnem nešel domů
kousek ulovil,
až nezbylo na polomu
nic, jen pahýl zbyl.

Roznesli i pahýl věru,
každý něco vlík',
chtěli na cep, na sekeru,
na luk, na perlík,
ba kdo pouze k střenkám nože
dosáh', byl už rád;
každý chce, můj milý Bože,
silen být a mlád.

Vždyť kdo třísku, ždibec pouhý
dubí třísky měl,
vykonal už podle touhy
napořád, co chtěl,
čeho přál si, našel všudy
světu na podiv;
kovkop těžil zlato z rudy,
rolník zlato z niv.

Vše se k jaré vzneslo síle —
přepodivná věc —
silnějším byl kmet té chvíle
než teď mládenec;
lepším sad byl, luh i setí,
vesničky jak květ;
v každé chatě bylo dětí
nejmíň třikrát pět.

Ale člověk pýchá v štěstí!
Topor, cep i luk,
jež děd ondy třímal v pěsti,
odhazoval vnuk;
robil nové rukojeti,
sláb' — a sláb' — a sláb'
až se z mužů staly děti,
z mládců hrstka bab.

České vísky zakrněly —
těžký boží soud —,
a co lidé v hlavách měli,
rozpadlo se v troud;
ó kéž srdci na úlevu
v troud ten — už je čas —
padne s nebe jiskra hněvu,
aby vzplanul zas. —

Což pohodou neomládne
čarný Žižkův dub,
třeba že mu chvíle zrádné
vichor hlavu srub'?
či by neměl v země nitru
k odnoží sil dost,
k novému by Vesny jitru
vypučel a rost'?

Což mohutný posud není
v půdě kořen skryt,
jenž by k lidu obrození
štědře darů skyt'?

ej, já sám v tu milou vísku
pospíším, nač trud?
a z kořene dubu třísku
vezmu k pípě dud.

A pak spustím, moji zlatí,
u všech vsí a chat,
až se budou srdce smáti,
hory zelenat;
za mnou, k činu volá chvíle,
dosti planých slov,
na pouť k svaté matce Síle,
vzhůru na Trocnov!

V chrámě Čáslavském

Ondy při dudání
zanesla mě cesta
k Janovickým vrchum,
do Čáslavi města;
do chrámu jsem vkročil,
vzpomínkou se kruše;
z hloubi zaúpěla
rozbolená duše.

„Tady ležela jsi,
jasná hlavo česká!
Kde Tvůj vzdor junácký,
kde Tvůj věhlas mešká?
Kdeže zpráchnivěly
Tvé velebné skráně,
bohatýrský Žižko,
vyvolený Páně?

Ohlížím se smutně
jako siré robě
po památce Tvojí,
po Tvém tichém hrobě;
ale nenacházím,
kde Tvé jméno psáno;
všecko porušeno,
všecko rozkotáno!

Že nestihla v žití
klenby Tvého čela,
tož pěst vrahů v hrobě
rozbiti je chtěla;
Ty však vzdornou silou
vzdul jsi hruď a chvatem
zahnal's rušitele
pádným hrobu mlatem!

Věru bledli strachem
cizopasní páni!
přišli Tebe tepat,
a jsou potepáni;
ještě prázdných očí
lebky Tvojí lysé —
statní hrdinové —
znova ulekli se.

Ulekli se ještě
prachu Tvojí hrudi,
snad že předvídali,
že se někdy zbudí;

a — by na vše časy
bylo s Tebou veta —
rozmetli Tvůj popel
do všech úhlů světa.

Ó že's nevzplál, Jene,
srdcem, hněvem v líci,
když Ti hrob bořili
smělí trpaslíci!
Ale nač Ti hrobu.
nač památky prosté?
pomník Tvojí slávy
výše oblak roste.

Oblak modrou klenbou
do nebe až vniká;
vždyť měl v Tobě Pán Bůh
svého bojovníka,
jiskru svého čela,
svojí pomsty rámě;.
tomu není věru
místa v lidském chrámě.

Hrobka rozmetena,
leč — a kdo to zruší? —
velebný máš pomník
v každé české duši;
plnať je vlast Tvého
posvátného prachu,
věrným ku potěše,
zrádcům ku postrachu!

O Lovětínské rokli.

Dnes, braši, chci vám říci,
jak ondy pod Lichnicí
král Jiří Uhry chyt';
jak vosy strach je v chomáč svál,
a v chomáči tom Matěj král
byl po zásluze bit.

V té Lovětínské rokli
zle věrolomci zmokli,
Čech v zásekách je làp';
ač utíkali sem i tam,
vždy přišli — posud radost mám —
z lijáku pod okap.

Ó Jiří, svatý králi,
spěš s nebeské své dáli
a vezmi ostrý meč;

už zase hřebínek jim vzrost',
my vděčni budem na věčnost
za pomocnou ti seč.

A já budu hrát v dudy
a velebit tě všudy,
jen, Jiříku, je znič —
a zahynu-li při tom, nuž,
pak řekni: „Sem pojď, synu, již
a hrej o všecko pryč!“

O Třeboňském rybolovu.

O Třeboňském rybolovu
dudat chci a pět,
když tam Krčín regentoval,
který stvořil „Svět“; —
„Svět“, veliký rybník vele,
prostý vad a chyb;
víc než hvězd má nebe stkvělé,
bývalo v něm ryb.

Byli vám to hladcí kapři,
větší než můj měch,
udivením zrak se měnil
na těch tarantech;
náhodou-li do nevodu
vniklo jich jen pět,
sotva s nimi mohli z brodu —
aspoň ne tak hned.

Ač tam z lovu posud kyne
mnohý krásný plen,
proti rybám Krčínovým
je to potěr jen;

bylť pul sta liber z hruba,
každá stopu v příč,
jako kbelík byla huba,
ploutve jako rýč.

Jako slunce však se leskla
jedna větší všech,
kdo ji zřeli, z čista jasna
tajil se jim dech;
sám pan Vilém, jenž byl všady
a pul světa znal,
»Totě zrovna velryb mladý!“
zdiven zavolal.

„Do zámku tu rybu pěknou
doneste mi hned!“
Nebylo však z rybolovců,
kdo by kapra zved',
tlouk' sebou, jak ryby tlukou,
toužil z vadky ven,
drželi ho, ale v rukou
zůstal jim jen hlen.

Baštýř, mládek, vše se třese,
všickni slábi jsou . . .
„Jeden ryby neunese,
bude třeba dvou!“
A tu Krčín: „Není tady
lepších chlapů? hej,
kdo s tu rybu, mladý, starý,
viděti se dej!

Slaboši jste všickni všudy,
aby vás spral ďas,
dva na jednu českou rybu!
Hynem, lid i čas;
slábnem, chábnem — to mě bolí —
od Žižkových dob...
nuž, ať je to kdo chce koli,
ryby té se chop!"

Tu blíž pana z Rožmberka
starý muž se zved':
„Rybku tu, sud dáš-li piva,
odnesu ti hned;
odnesu ji i s tou kádí,
jenom, pane, vel,
víc jsem ondy nosil v mládí,
odkud kam kdo chtěl."

„Troutalý jsi na mou věru!
mluv však, co jsi zač?"
»Domanínský kovář, pane,
znamenati rač;
v našem rodu od jakživa
máme nadbyt sil;
děd můj v Uhřích s Koudelníkem,
s Čapkem v Němcích byl.

Statným slynul už jak práče,
mnohý ztekl hrad;
otec můj byl u Moháče
s Janem z Kolovrat;

štěpil Turky mečem v půli
u Budínských bran;
život, statečnosti k vůli,
dal mu Soliman.

A já sám dva odnes' kusy,
při nichž duní zem,
proto myslím, jít to musí
také s tarantem;
nevídáno, můj ty Bože,
věru bych ho snědʼ!...“
Žasnul Vilém: „Jakže? cože?
nuž zkusíme hned!“

„Zkusme tedy, pantatínku!...“
„Dobrá!“ vece pán.
„Ale sázkou rač mi dáti
tam ten pole lán;
mým ať navždy, vyhraju-li...“
„Buďsi! To tvůj plat,
nesníš-li však?“... „Pak nechť v půli
přerubne mě kat.

Ještě si však vymiňuji,
vzácný pane náš,
že mně k ryby zajedení
pecen chleba dáš
a pak slušný korbel piva —
víš, co říká lid:
‚Čím statnější kapr bývá,
tím chce více pít.‘

Smál se pán: „Jest ujednáno!
Kuchtíku, spěš v ráz,
připrav rybu k dobré chuti,
pěkně pobav nás;
upec půli, uvař půli —
zkrátka, čiň, jak chceš,
ale vše dej na tabuli,
vše! A nyní spěš!“

Taranta když kuchtík trhl,
pravil: »Hlupák chlap,
pro dvacet ten kapr stačí,
lán chtěl, topor lap';
po pansku však aby k Bohu
vešel s pychem svým,
rozmanitě, jak jen mohu,
rybu připravím!“

Obaloval, smažil, pekl,
skrájel v drobnou směs,
vybral kosti, kůži svlekl,
a přec jal ho děs;
bylať spousta jídel z ryby,
téměř dvacet mis.
»Toho nesní jeden, kdyby
zdráv byl jako rys!“

Dychtiv čeká Vilém chvíle
a s ním hostí sbor . ...
„Nuž ať tedy počne jísti
zázračný ten tvor!“

Počal: krájí, připíjí si —
jen kuchtíku služ —
vida, jak se tratí mísy,
půl jich prázdno již!

Ba již hyne půle druhá;
ej, to statný kvas!
Vilémovým hostům smíchem
slzy tekou s řas;
až tu jedlík ostýchavě
k pánu zírá . . . „Nuž
rci jen, co ti vězí v hlavě;
viď, že nelze již!

Proto přece neprohrál jsi,
statný jsi mi host! . . .“
„I ne, myslím, pantatíčku,
předkrmů že dost,
sic bych potom bez pochyby
pro tenhle ten tret
nesnědl té švarné ryby;
ať ji dá radš hned!

Ať ji dá a neotálí,
pokavad mám ráž;
vel, by kuchtík nechal žertu,
vzácný pane náš;
teď jsem právě dobré chuti,
dostavilť se hlad,
kapr — co pak asi kutí? —
spravil by to snad!“

Tu pan Vilém udivením
v hlasný dal se smích:
„Kuchtíku, pec ještě jednu
z rybek Světových!
Tvůj je lán, můj brachu milý,
orej, šťasten buď!
Třeboň dal bych hned tu chvíli
za tvou dobrou chuť.

Dal bych ještě Bechyň k tomu,
Soběslav i Stráž,
kdybych jednoho měl syna,
jakých deset máš;
sestárli jsme, záhy zhyne
pán i jeho rob —
tobě kyne život v dětech,
mně zbývá jen hrob!“

———

Ne!

Pištce jali Pasováci:
„Dudej, dukát chceš-li!“
„Jak? vždyť bych vás koupil všecky
za zlámanou grešli;
kdež byste vy dukát vzali?
dukát — toté zboží!
leda jste ho někde strhli
s hrdla Matce Boží.
Ne! Nedudám!

Věru vám ni za dukaty
nenafouknu měchu.
máte všickni na svých rukou
krev pobitých Čechů;
řádili jste jako bouře
v širošírém lese,
posavad ta země vzdychá,
posavad se třese.
Ne! Nedudám!

Zmořili jste české kraje,
sžehli české zboží,
na růžích jste sobě stlali,
nám na ostrém hloží;
vaše zlato taveno je
z naší české rudy;
než bych vám hral, na sto kusů
rozbiji své dudy.
Ne! Nedudám!

Proříznu radš temlov vzdutý,
píšťalu radš strhnu,
zlomím švarné kozí růžky,
do ohně je vrhnu;
zajděte si na rozcestí,
havrani kde křehcí,
ani čert mě nepřinutí
dudat, komu nechci.
Ne! Nedudám!“

O Gérardovi.

O baronu Gérardovi
zkazku slyšte dnes;
z Nizozemska byl to nový
český pán, leč pes;
přišel s luzou dobrodruhů
do ubitých Čech,
až konečně na dvoukruhu
v Dalıborce zdech'.

Pošel z rodu vzácné zmije:
děd kdys koupen byl,
Viléma by z Oranije
zrádně zavraždil;
čtvrcen jest, leč Filip Druhý,
šťasten v nitru svém,
vnuka zákeřného sluhy
zrobil šlechticem.

Zběhl do Čech, lačen lupu,
prsty čněly z bot;
kornetem byl vřaděn v tlupu
Valdštýnových rot;
pod záštitou jeho vějky
vodil různou sběř;
vylichotil vnadou Čejky
z Olbramovic dceř.

Nyla, vadla v žalost otci
jako jahod trs;
Gérard kuběny bral v noci
na Hamerskou tvrz;
při píšťalách s chlapy, s pány
prováděl svůj rej;
nad ženu mu děvky, džbány,
hod a lup a frej.

Poběhlé jak zmetek feny
vedl si co den,
spitý rváč a rozkacený
panen vrah i žen;
nebylo-li peněz dosti,
vyjel kupcům vstříc —
Veselí a Mezimostí
vědí toho víc.

Měl-li srdce, pak v něm vyli
vlci: Vztek a Hněv,
čivy jeho z hadů byly,
z kolomazi krev;

tací tenkrát tyli páni
z krásných českých niv,
kopa vyrostla jich maní,
kam našinec pliv'! —

Vyhnali ho z vojska; snoval
zřadu, pil a pusť,
kdo ho druhdy pojmenoval,
tomu páchlo z úst...
Toužili se chlapa zmoci:
leč jak dravý pták
supím letem ulít' v noci
tajně na „Lesák“.

Ženy vlek', kde jaké byly,
v tu svou lesní klec,
a když mu ji vypálili,
utek' na Hradec:
z Hradce černým hvozdem znova
v Hamerskou prch' skrýš —
počkej, lotře, pochopova
smyčka čeká již!

Táborským jsi trnem v zraku:
nežli svitne den,
budeš, vilný vlkodlaku,
lidem polapen;
zavedou tě k dvěma sloupům,
na nejbližší chlum;
topor patří prostým troupům,
provaz baronům! —

„Viset budeš,“ děli krátce;
Gérard strachem kles’,
kousal dřív, leč na oprátce
skroť jak sbitý pes;
panina však u císaře
sklonila se tvář...
od čekanu chlapa žháře
kat veď na žalář.

V Daliborce, staré věži,
hnil po sedm let,
myslím, že as voněl stěží,
šlechtický ten květ —
šílená jen jeho paní,
jak dí lidu zvěst,
písní, loutnou při hvězd plání
mírnila mu trest. —

Žel, že posud také ženy
chová rodný luh!
nad Čecha jim vyfintěný
cizák dobrodruh;
límce tret v nich spíše vzbudí
lásky sladkou zvěst
nežli slunce v české hrudi...
Pfuj! hněv svírá pěst. —

O Martinu Hoef-Huertovi.

Velhartice plny světla,
stinla lotra boží metla.

Zvěst zámeckým těká dvorem,
že Huerta hyne morem.

Trhlý zvonek věže sípá,
že ten hrozný vlk už scípá.

Kněze prosil, škemral, hekal,
před hradem už šatan čekal.

Netrpěliv lotru kynul;
nevzal Boha Hoef a zhynul.

Bouře vyla; velcí, malí
zděšením se křižovali.

Všecko prchlo z komnat spěchem -
z hradu letěl satan s Hoefem.

O Vodňanském kostele.

Vodňanský pěkný boží stan
má zpívající zvony,
že slyšeti je se všech stran
na devatery hony.

Až do Čičenic, do Račic,
zvlášť o velikém svátku,
a do Chelčic a do Stožic
až k Holečkovic statku.

Nuž ku městečku po lukách
a podél šumné vody!
jeť hostinný tu každý práh,
a každý host má hody.

Zde všeho dost — kdo přijdeš, zvíš —
i raženého kovu,
a tolik ryb, že plavou již
i na kostelním krovu.

V to hnízdo spěchám vždycky rád,
jsouť upřímni zde všude;
buď ujme se mne kamarád,
buď krčma — nějak bude!

Již věže báň — hle, ký to jas —
jak dukát v slunci plane,
a med! ... med je tu nad topas,
jen jedno mrzí, pane!

V tom chrámě byl jsem jednou jen,
a hned mi zvlhly řasy;
vždyť hlavní oltář zohyzděn
je dvěma Maradasy.

Dva lotři — čert je do Čech kyd'
a zapsal v černou knihu —
ten mladší východní rval lid,
a starší loupil v jihu.

Dva lotři, jimiž kraj ten zchud',
jichž zástavou byl plamen,
již pištce měli místo dud
a místo srdce kámen.

Tam na oltáři s obou stran
se druží k svaté Panně;
ej, lide milý, pro pět ran,
proč máš je v božím staně?

Nechť každý na kolena kles'
a prosí Děvu boží —
já spálit dal bych ještě dnes
to španielské hloží.

Vždyť vyhubili lid i lán
a, kde co bylo, skradli...
já odkop' bych je rozhněván,
kdy k nohám by mi padli.

A kdyby purkmistr mi děl,
že dá mi peněz slapy,
jen kdybych něco dudat chtěl,
radš pliv' bych na ty chlapy.

A kdyby děkan třeba řek',
že dá mi peněz bednu,
bych před zbojníky těmi klek'
a dudal aspoň jednu;

A kdyby říš mi dával král
a plášť a žezlo k tomu,
já nezapěl bych, nezahrál,
v tom chrámě pranikomu.

Spíš dudy své bych rozdupal
a rval si šedé vlasy,
vždyť celý svět by se mi smál,
že hrál jsem před lotrasy.

Ty pověsil bych na čakan,
ne do božího chrámu;
ej, divím se, že Kristus Pán
svou mateř nechal v rámu.

Že nevztáh', nechť jen maličko,
svou na zbojníky ruku,
že neřek': „Máti, matičko,
pryč pojďme od těch kluků.

Mníť, nevinný že dívcí květ
a nebes něžné dítě
lze klamat jim a lapit hned
do přetvářek svých sítě...“

Tož v ten mne kostel nevnutí
ni k mému synku kmotři,
mně nejsou zhola po chuti
ti španielští lotři.

Těm chlipným chlapům nedudám,
i kdybyste mě zbili;
za pekla potvory je mám,
jež z naší krve ztyly.

Já takové již srdce mám,
že hněv svůj sotva zmohu;
spíš na rozcestí zadudám
svou píseň Pánu Bohu.*)

---

*) Dudákovi podařilo se, po čem toužil. Při povšechné umělecké úpravě chramu za primatorství přítele Frant. Heritesa odstraněni lotříci s oltáře, obraz pak nahrazen novým: Matkou boží montsalvatskou, jež krásné svatyni je k ozdobě opravdové.

Hovor s Žižkou.

Od Tábora na Klokoty
kamenitá cesta;
ztratil písně jsem i noty,
pospíchaje z města;
posud v hlavě hněv mi hoří,
v ňadrech hanba zebe,
za Lužnici, do pohoří,
pod širé chci nebe!

Bývalo tu ondy lépe,
veseleji, pane,
teď zde srdce líně tepe,
oko nezaplane;
vše se leká, vše se bojí,
i ty vísky v blízku,
ač tu posud Žižka stojí,
ale žel, jen z písku:

Hleděl jsem naň bodnou chvíli
rtové se mi chvěli:
Hle, tatíčku, co jsme byli
a co jsme dřív měli;
co jsme byli, a čím nyní
ve vlastním jsme domu?
naše práva mají jiní,
naše statky k tomu.

Zdál se Žižka naslouchati
tlumeným mým řečem,
ba pojednou bylo znáti,
pohnul také mečem;
jakby chtěla se mnou k pouti,
pozvedla se noha...
Ach, kdyby chtěl oživnout,
pro živého Boha! —

Pohlédl jsem, dudy v klíně,
v zázračné ty oči,
od těch dob jak žernov v mlýně
hlava se mi točí;
bodá mne to v levém boku,
tepny zrovna buší;
v Žižkově jsem spatřil oku
slzu, na mou duši!

Kuráž jsem vám dostal mžikem,
moji zlatí braši,
řku: promluvím s pantatíkem
o té bídě naší;

vypravuji všecko všudy
v mnohé moudré větě,
že nevíme kam a kudy
na tom božím světě.

Hleď, tatíčku, zlo nás drví,
šeptal ret můj tiše,
ale Žižka stáhnul brvy
hněviv zvolal s výše:
„Tím jste věru vinni sami,
není srdce dosti;
slza-li v zrak vytryskla mi,
byla slza zlosti.

O krčmách a pitkách víte
škůdců svých a vrahů,
jejich stop však nevidíte
na svých domků prahu;
sami vší jste vinni psoty,
sprostý vám mrav český
nejrůznější do cizoty
stopujete stezky!

Nad odkazy otců máte
novomodní smetí;
za hvězdičky prodáváte
sebe i své děti;
snášíte a hromadíte
plané cetky cizí,
skvosty však, jež škvárem mníte,
v kapsách lotrů mizí.

Má-liž se to dál tak vléci?
Čert aby vás hlídal!
Žel, že jsem těch smutných věcí
ondy nepředvídal;
škoda bojů, škoda kroku!
Pomoci-li není?
Jen mizerných pět set roků,
a jak vše se mění! —

Křičte dál jak nazí v roji
sršní, věz však, brate,
nářek ran že nezahojí
a mne nepomate;
nechte si brát řeč i chaty,
vzdychejte jak baby —
nechci míti nic, můj zlatý,
s otroky a raby! —“

Zahanben jsem v raním šeru
rychle prchal z města;
z kamene je Žižka věru,
ale my jsme z těsta;
hněv mi v hlavě zrovna hoří,
v ňadrech hanba zebe,
za Lužnici, do pohoří,
pod širé chci nebe! —

———

O starých i nových Adamitech.

Vždy mi bolest stanout káže
u Nežárky blízko Stráže,
v jihu milých Čech,
květnými kde zdoben vděky
dřímá ostrov drahné věky
v řeky ramenech.

V dumavých zde olšin tlumu
při pěnivém vody šumu
lid měl ondy skrýš,
v zběsilých jenž vášní ržání,
v divých chtíčů vrávorání
mnil se nebi blíž.

Pyšně děl: „Bůh jenom ve mně,
k radostem nám všecka země,
ostatní je klam;
utrpení hynou pouze,
za podíl když v úkoj touze,
co chci míti, mám!

Co mi čest, co vlast a víra?
v krvi vzruch je všehomíra,
slastí všech pak vrch
v požitku je prostém meze;
cíl, kam lidstvo klečmo leze,
jest jen spousta mrch!

Volný život tvorstvo pruží!...“
A den se dne ženy, muži
v divý rej a chvat
kolotným se nesli skokem,
k prsu prsem, k boku bokem,
nazí... k čemu šat?

Místo něho v běsném kvasu
byly proudy volných vlasů
tancujících žen;
vpadlý zrak a siná ústa
sžehla vášeň bohopustá,
ňádra smilný sten.

Při zpěvu a při poháru,
tygřích vášní u požáru
z hříchu hřích se líh',
až sem Žižka v hněvném plání
od Čáslavských vrazil strání
s hlukem vozů svých.

Na den Rufa v noci maně
hejtman Bořek vtrhl na ně;
zkácel olšin les,

smetl doupě samopaše,
spálil vůdce Mikoláše;
žen i mužů směs.

Zašli... Není na ostrovu
ani skrýše ani rovů,
smutno v místech těch;
ztichly břehy olším vité,
ale jiní Adamité
žijí po městech.

Co jim vlast, co nářek její?
v poběsilém chtíče reji
vedou hrdě svou.
tepou znylé matky skráně,
cizácké však kurtisáně
leží u nohou.

A co vy, mé české chýšky?
Hynete mi, neníť Žižky,
na zlo aby pad',
Adamská by ztrestal těla,
třeba na sobě by měla
zlatem tkaný šat.

Duchem nazí, srdcem chromí
Adamci ti bez vědomí
starý vedou rej;
a já dudák v stesku hořkém
marně volám: „Žižkou, Bořkem
lide buď, jen chtěj!" —

U Putímského kostela.

Kdys za písničkou po okolí chôdě,
zřel starý kostel jsem, jenž dvě měl lodě.

Ty ve žalostných sporů čase divém
od sebe odděleny byly zdivem.

Loď jedna z jihu zář i světlo měla,
loď druhá ku severu pohlížela.

Tu jižní za chrám měli „Oplatkáři,“
jak spílajíce říkávali staří,

a severní, s tím oblým oknem v líci,
k svým modlitbám si vzali „Kališníci“.

I stanul jsem; žal zjevil se mi v oku,
a nazpět byl jsem myslí tři sta roků.

Když bleskem přeletěl jsem času vlny,
zřel lodi chrámové jsem obě plny.

Lid k nebi zřel, tak tu i tam se modle:
„O zahlaď, Pane, kacíře ty podlé,

již spásy Tvé a smilování prosí,
leč na potkání tepou nás a kosí

a pálí, vraždí, vrhou u vod lože —
ó zahlaď je, náš všemohoucí Bože!

My jediné jsme věrné Tvoje děti,
ó rač nás, věčný Tvůrce, vyslyšeti!“ —

Já zachvěl se; v tom s nebes zlaté výše
ta slova v srdce padala mi tiše:

„Bůh, Pán jsem váš a všehomíra vládce!
Nač hněv a spor? radš vzpírejte se hádce.

Mně vaše modlitby jsou stejně lichy,
vždyť skrýváte se za stejnými hříchy.

Co kalich mně, co svatý chléb váš bílý,
když bratr bratrem vražděn lká a kvílí;

když sami chápete se zbraně kleté
a na rtech s modlitbou se zničit chcete?

Pryč, oba pryč, mně dražší duše ona,
jež, nechať več chce věří, dobro koná,

než ta, jež bez činů v zvěst různou věří
a na hodiny modlitby své měří.

Mně tací nepohledí ve tvář tváří,
kdo úskoky si strojí a se sváří.

Já láska jsem, té vespolek se učte
a s druhem druh se v míru se mnou slučte

a braňte všem, již srdce rvou a ledví
a nejen chrám, i národ poltí ve dví.

Ó běda všem, svár déle potrvá-li! . . .“
A rudé mraky na východě stály.

Já na zem pad' a zlekán schýlil čelo,
v tom znova boží slovo s výše znělo:

„Vstaň, dudáku, a zvěstuj zpěvným retem,
co slyšel jsi, všem země české dětem

a dudej jim a nedbej msty ni muky,
až sám ti vezmu Švandův odkaz z ruky:

To účel tvůj a za život snad stojí;
já láska jsem; v té ať se lid tvůj spojí!« —

Já vstal a šel, mé srdce stále plane . . .
Buď vůle Tvá, můj všemohoucí Pane!

O Písecké Panně Marii.

Písecká Panna Maria,
vznešeně krásná a milá;
když jsem se na ni zadíval,
byla má duše jak spilá;
tajemnou spilá rozkoší,
jasnotou očí a tváří —
nevím, zda v slunci tonul jsem,
či v jejich čarovné záři.

Píseckou Pannu Marii
Mutina kouzlil svým štětcem,
za to je — v knihách nestojí,
vím to však — na nebi světcem;
kouzlil ji v ducha nadšení
s Ježíškem na zlatou desku,
něha zří z líce matčina,
Ježíškův zrak je pln lesku.

Písecká Panna Maria —
zázračnou vůkol ji zovou —
dostala ondy od lidí
na hlavu ozdobu novou;
přeběda! vizte Světici,
těžkým jak zármutkem jata;
poslalť na ni klempíře,
divno, leč pravda to svatá.

Za to, že v boji skličeným
přispěla v zázračném spěchu,
dali jí vsadit na skráně
mosaznou korunu z plechu;
do plechu žlutá, zelená,
modrá a červená sklíčka,
až se jí hanbou zarděla
líbezně panenská líčka.

V labutí hrdlo hluboko
vtloukli jí železné hřeby,
studem až oči zázračné
lítostně pozvedla k nebi,
bojácně rukou přivila
k srdci své spanilé hoše;
vždyť na ty hřeby s motouzem
neberné navlékli groše.

Štědré to dary vděčnosti,
převzácné, hojné a pěkné!
Přijde-li poutník před obraz,
hanbí se nebo se lekne:

hlava i hrdlo probity —
zlosyn snad spáchal tu skvrnu —
líp se měl věru Spasitel
s korunou z křehkého trnu.

Matičko, proč pak netresceš
dárcu těch hanebné choutky?
Takovou zdobou krášlí jen
potulný loutkář své loutky;
takové cetky ohyzdné
sotva by na hrdle nesla
poslední na vsi dívčice,
spíše by hanbou snad klesla.

Vyslyš mě, Matko přesvatá,
což nechceš zázraků konat?
nedej těm bídným chudákům
napořád rozumem stonat;
sice ti někdo na pláštík
ještě kus šotyše koupí,
pospěš si s novým zázrakem,
než ten lid úplně zhloupí.

Neslyší, smutně pohlíží
na mne ta nebeská kněžna,
tiše jen šepce s Ježíškem,
v ústka jej líbajíc něžná;
co asi? Nevím, tuším jen,
s božským že mluvila klidem:
„Těžko je dělat zázraky
takovým dřevěným lidem!

Vykonej za mne, dudáku,
vybírej z nešvarů mnoha,
bojíť se mnozí písničky
více než samého Boha;
zadudej, jenom zadudej,
vesele, rázně a řízně,
doma-li přízně nebude,
víc budeš u mne mít přízně «

I zde dudák s potěšením doznává, že sta a se náprava při vnitřní výzdobě chrámu, které po dlouhém dudákově zehrání podjal se důstojný pán děkan a kanovník Pech i přes mnohá příkoři prostého lidu.

O Blatenském zámku.

Ten Blatenský zámek nemá rovných hned:
na ostrůvku stojí vody uprostřed,
velkém na rybníku, „Topičem“ ho zovou,
labutě a leknín v létě na něm plovou;
vroucím povzdechnutím chvěl se mi tu ret.

Podál v parku stojí věkovitý dub,
dřevorubec v témdni sotva by ho srub',
pět statečných mužů neobejme dříku;
žel že topor času v bouře divém ryku
do kmenů i větví mnohý zaťal vrub.

Pan Jan z Rožmitálu, slavný ondy pán,
nebyl by ho býval za mnohý dal lán,
ani za Lažany, Sedlice a Lnáře;
přirostl mu k duši plné zlaté záře,
všemi ošetřován, všemi milován.

Jeho praděd — tomu na sedm set let —
doubec v půdu vsadil; tenkrát byl to tret,
ale vydařil se, že by mohl málem
české ondy říše dubů všech být králem;
ptactvo různých zemí mohlo na něm pět.

Ale nepělo tam, žárlíc zas a zas;
zaznívalť tam druhdy čarovnější hlas,
zvonívalyť pod ním z ňader sladké tísně
dcery pana Jana nejvroucnější písně,
všem, kdož slýchávali, milý na úžas.

Rozneslo se z Blatné po dědinách všech,
po městech i hradech šťastných ondy Čech,
jakou Rožmitálský na Blatné má dceru;
sám pan vladař Jiří zajel si tam věru,
a když viděl, slyšel, tajil se mu dech.

S okouzleným srdcem provodil ji v sad,
pod tím dubem děl jí: „Jano, mám tě rád,“
a kol jeho šíje v milé ňader muce
ovinula panna něžné svoje ruce —
snoubenců dvé šťastných vrátilo se v hrad.

Nezabudli dubu v celém žití svém,
zalétali k němu s jara úsměvem,
pod bohatě kyprou, věčně svěží snětí
brávaly si krále Jiříkovy děti
s dědem, otcem, matkou, šťastni navzájem.

Doba přešla; posud stojí stromů král,
ač kat Rožmitálským hrdé hlavy sťal,
stojí stižen bleskem, smuten bez koruny
na kmenu i větvích staré věku runy,
v rozhovoru listí nářek, stesk a žal.

Odpočal jsem pod ním v žal ten zamyšlen . . .
Národ náš mu roveň, běda, ven a ven;
bez koruny tělo, jmelí hubí sněti,
padající listí: odcizené děti,
rozbouřené křivdy sténající plen!

Zachvěl jsem se, pálil drn mě nohou spod,
jako smrt jsem hleděl ze zrcadla vod;
ruce se mi třásly, hlava šla mi kolem,
jak střelený holub zaúpěl jsem bolem:
„Bože, což ta věčná křivda je Ti vhod?"

Utekl jsem z hradu blízký na hřbitov,
na dudáka druha usednul jsem rov,
jemuž víno písní zkypělo kdys v mozku,
že chrám rodné slávy sesouvá se v trosku
a v něm místo orlů hnízdí hejna sov.

Jako oř, jejž bouřná poplašila seč,
hněv mi ňadry těkal, tlumil zpěv i řeč,
hroze roztříštiti žebra mi i prsa;
klam a podlost rostou, právo s pravdou krsá.
Kéž jen na okamžik mám Bruncvíkův meč!

U Prachatic.

Dumo jiho, Prachatice,
stará zkazko českých měst,
zřím-li tě, mrak sedá v líce,
zrak se blýská, svírá pěst.

Na příšernou myslím zimu,
na krvavý listopad,
v zpěvu když a v ohně dýmu
s pomstou na tě Žižka pad'.

Lid tvůj ondy zradu snoval,
nítil českých srdcí krev,
lec v tom ohni cepy koval
hrozný obr: Žižkův hněv.

Mstil se, že se ježí vlasy,
nevíš o té hrůze snad?
má lev hněvu znova asi
řvát o taký listopad?

Prachatice, Prachatice,
stará zkazko českých měst,
zřím-li tě, mrak sedá v líce
zrak se blýská, svírá pěst.

O Dobršské zvonici.

Na Dobrši v mladém lese
starodávná stojí věž,
třeseš se — i věž se třese —
na vrchol kdo vylezeš,
s vrcholu však mnohou míli
vidíš v žírnou šíř i dál,
že bys tady — krásou spilý —
v dumách s jitra v soumrak stál

Ve zvonici z dávné doby
vážný zvon je zavěšen,
na něm staré skvostné zdoby
s řadou skvostných českých jmen
jako velmož se tu hostí,
ale jeho mužný hlas
zvučí z ňader hlubokosti
ve sváteční pouze čas.

Přišel jiný lid; i dali
nad zvon velký menší již,
dvojí řečí na něm psali,
cizí výš a rodnou níž;

zvoní se jím na obřady —
a těch u nás hodná směs —
mnoho za hlas jeho všady
platí vůkol česká ves.

Ale nejvýš zvonů obou
třetí, malý sobě sed',
s cizím nápisem i zdobou,
klepneš-li naň, úpí hned;
třikrát za den volá, křičí
v západ, sever, východ, jih,
na své sténající příči
domýšlivé: „Herr bin ich!"

Hýbe, klátí se a kroutí,
píská, vříská, tropí ryk,
že by měl vším právem slouti
vřeštilem svůj za povyk;
jinak-li však zvonek křtili,
nežli k prvnějším byl dán,
měl by křikloun zarputilý
tak být aspoň biřmován. —

V oněch zvonech obraz malý,
vlasti má, tvých lidí mám,
již zde byli, jež jsme vzali
a již vedrali se k nám;
nejníž Češi, vážné tváři;
zadumaná země stráž,
pak dvojatí prospěcháři,
a ti třetí... vždyť je znáš!

Ku severu jen se kloní
odvážlivou srdce hrou,
umíráčkem krajům zvoní,
do všech chat se mocí trou;
prostřední, ti s nimi v spolku,
z půle ryby, žáby z půl,
vědíť, že kdo na vrcholku,
vždy má plný sklep i stůl.

A ti staří, vážných hlasů,
mlčí, krčí se; ó žel!
znikla sláva dávných časů,
znikli orli z klenby čel;
chabě jako lvové v kleci
choulí se vždy níž a níž,
snášejíce na svém pleci
chlebařův a štváčů tíž. —

Vzmuž se, lide, nechať srší
z oka blesk, hrom z ňader již,
nebuď jako na Dobrši
zvon cizáckých zvonů níž;
zvuč, až vědomím se zjaří
nejkrásnější země lán:
„Ticho, lháři, pleticháři,
já jsem základ, já jsem pán!“

Bohatýr.

U dolského mlýna
roste jeřabina,
plakala tam matka
jediného syna.

Do boje ho zvali,
meč mu v ruce dali,
na rozhodnou z domu
pěkně zadudali.

„Synu české země,
sivo je mé témě,
vrátíš-li se?“ „Vrátím,
jako ptáku je mně!

Vrátím se, ba vrátím,
k lesům svým a hatím,
jen až nepřátelům
řízně dluhy splatím.

Jako děd blíž Ústí
v orla budu růsti,
jestliže se do mne
vlčí dravost pustí.

Stepám u Tachova,
přiletí-li znova,
supa nenávisti,
jenž nám srdce klová.

A přijde-li ťomu,
od Domažlic domů,
smetem nepřátele
v blýskání a hromu.

Nežalujte, máti,
ku právu chci státi;
ubožák jde v pole,
bohatýr se vrátí!“

„Synu, milý synu,
na srdce tě vinu,
ale než se vrátíš,
utrápím se, zhynu.“

„Matičko, mé žití,
musím, musím jíti;
lépe umřít v boji
nežli otročiti.

Matičko, mé zlato,
nemyslete na to,
přetéká, co křivdou
dávno vrchovato.

Dobré zvíte zvěsti;
Pán Bůh dá nám štěstí;
žhavé srdce v hrudi,
chladnou zbraň mám v pěsti!

To dvé neoklame,
svaté právo ždáme;
to-li život stojí,
tisíce jich dáme!“

———

O růžovém paloučku.

U cesty blíže Morašic
okrouhlý palouček leží,
bílými květy zdobí se,
jaro když po nivách běží,
bílými květy, růžemi,
daleko, široko voní,
jde o něm pověst podivná,
slyšte, jak z písně vám zvoní.

Na morašickém paloučku
po bitvy vražedném víru
s lidem si dají knížata
k věčnému pravice míru;
takhle to přec jít nemůže,
křivdy a spory se množí,
na morašickém paloučku
Pán Bůh se do toho vloží.

Mír tady věčný ujedná
k radosti celému světu;
srdce, jež dávno uvadla,
vzejdou zas k štěstí a květu
Proto je svatým palouček
českému napořád lidu,
kdo by ho v pole zorat chtěl,
žal jenom klid a bídu.

Zkusil to mnohý, darmo však
zavláčel půdu, když osil,
sám byl však smrtí pokosen,
než růžný palouček kosil.
Marno! Vždyť jako zázrakem
divil se každý, kdo zhledl,
krásněj než ondy palouček
pyšně si růžemi vedl.

Vedl a vede posavad,
za vesny daleko voní --
avšak lid hyne stále víc,
a ta má hlava se kloní;
přemítá, dumá napořád
v kolotném myšlenek víru . . .
Slyšíš-li, Bože? Neváhej,
právu chcem, lásce a smíru!

Dudák a žoldák.

Pošumavský dudák —
dávno, dávno tomu —
hrával v celých Čechách
u chýšek i domů.

A kdy tesknil dudák
a kdy smuten býval,
třeba v šírém poli
zadudal a zpíval.

Kdysi k městu kráčel
v horských hvozdů stíně,
pod keř usedl si,
dudám ustlal v klíně.

Jeli mimo páni,
zbrojnoš cizák s nimi,
dudák myslí bloudil
v dálce mezi svými.

A že po rozkazu
nehrál jezdcům k vůli,
s posměchem mu zbrojnoš
rozťal dudy v půli.

Rozťal zvučné dudy,
rozťal snivou hlavu,
jak to zvykem druhdy
při žoldáckém davu.

Vzkřikl dudák žalem,
zasténaly dudy —
večer sluncem zlíbán
skonal zpěvák chudý.

Ale od té doby
neměl zbrojnoš stání:
ustavičně slyšel
kmetí naříkání.

Kamo uchýlil se,
všude ho to hnětlo,
kde však dudy rozťal,
samé kvítí kvetlo.

——

Zlatý pták.

Co červená se pod lesem,
zda vrbka to či mák?
v něm poletuje tam a sem
a zpívá zlatý pták.

Ba není vrbka ani mák,
to šípek známý všem,
kde ondy dudák, Švandův žák,
byl zabit zbrojnošem.

Té ňader rány rudý zjev,
kéž do kořenů vsák'
a nese růže jako krev,
a v růžích zpívá pták.

OBSAH DÍLU II.

II. ZVĚSTI.

	Str.
Dudák	9
O Suchodvorských zemanech	11
O Švandovi	13
O Brandeburských píšťalářích	16
O Jeniškovi	18
O hrobce na Stražišti	23
Sudoměřská	27
Na pokutní louce	33
Na Borovanských samotách	35
O Trocnovském dubu	38
V chrámě Čáslavském	43
O Lovětínské rokli	46
O Třeboňském rybolovu	48
Ne!	55
O Gérardovi	57
O Martinu Hoef-Huertovi	61
O Vodňanském kostele	62
Hovor s Žižkou	67
O starých i nových Adamitech	71
U Putimského kostela	74
O Písecké Panně Marii	77
O Blatenském zámku	81
U Prachatic	84
O Dobršské zvonici	86
Bohatýr	89
O růžovém paloučku	92
Dudák a žoldák	94
Zlatý pták	96

NAKLADATELSTVÍ

J. OTTO

SPOL. S R. O.